

Lina ŠULCIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

Lyties keitimo galimybės problema metafizinės žmogaus sąrangos požiūriu

SANTRAUKA. Straipsnyje, remiantis dviem žmogaus metafizinės sąrangos modeliais – tomistiniu ir personalistiniu – ir ieškant jų dermės, analizuojama lyties keitimo galimybės problema. Tomo Akviniečio lyties kaip neatskiriamos akcidencijos samprata siejama su personalistine asmens ir jo laisvės koncepcija. Lytį priskyrus prigimties lygmeniui svarstomas asmens ir prigimties, taip pat asmens laisvės ir prigimties santykis. Prieinama prie išvados, kad žmogaus metafizinės sąrangos analizė nesuteikia argumentų lyties keitimo galimybei pagrįsti.

RAKTAŽODŽIAI: lyties samprata, žmogaus prigimtis, asmens laisvė, lyties keitimas.

Ivadas. Tyrimo problemiškas

Šiandien moters fenomenas paprastai laikomas socialinių tyrimų objektu ir yra susijęs su *gender* (socialinės lyties) studijomis¹. XX amžiaus 6–7 dešimtmečiuose prasidėjusios diskusijos „moteriškumo“ ir „vyriškumo“ tema įtvirtino perskyrą tarp sąvokų „lytis“ ir „*gender*“, kitaip tariant, fizinės-anatominės žmogaus determinacijos, arba biologinės lyties, ir socialinėje-kultūrinėje aplinkoje dominuojančio suvokimo, kas laikoma „vyriška“ ir „moteriška“. „Lytis“ yra invariantinė žmogaus charakteristika, o „socialinė lytis“ – kintanti ir priklausanti nuo socialinio-kultūrinio konteksto, t. y. kultūrinių, istorinių ir vertybinių visuomenės gyvenimo koordinacijų. „Lytis“ ir „socialinė lytis“ nepanaikina viena kitos – tai du skirtingi požiūrio į žmogų aspektai, tačiau jų

¹ *Gender* sąvokos vertimas į lietuvių kalba vis dar nėra nusistovėjęs. Teikiami „lyties“ (Giedrė Čepaitienė, „Dėl vieno sociolingvistikos termino: giminė ar lytis“, *Terminologija* 12 (2005): 148–150) ar „giminės“ (pavyzdžiui, Andrius Dovydenas, „Ontologinis seksualinės skirties aspektas L. Irigaray filosofijoje“, *Problemos* 89 (2016): 31.) atitikmenys. Taip pat siūloma šio termino apskritai neversti (Alina Žvinklienė, „Gender, kurio nėra Lietuvos lyčių studijose“, *Lituanistika* 2 (2006): 111–116).

santykio samprata skirtingose *gender*, arba konstruktyvizmo, teorijose skiriasi. Šios teorijos daugiau ar mažiau atsiriboja nuo biologinių lyties determinančių. Kuo labiau kultūros lygmuo atskiriamas nuo biologinio lygmens, tuo radikalesnė konstruktyvizmo pozicija užimama².

Radikalusis konstruktyvizmas neigia galimybę kalbėti apie lyties prigimtinių pobūdį ir laiko ją kultūriniu konstruktu. Pasak Judith Butler, vienintelė egzistuojanti lytis (*gender*) yra performatyvaus pobūdžio konstruktas, laisvai kuriamas subjekto. Tai, ką esame pratę laikyti biologine duotybe ar prigimtimi, tėra mūsų mąstymo kuriama iliuzija. Lytiškumo atžvilgiu mes turime tik vaizdinius, kurie yra žmonių elgesio ir kalbinių procesų padariniai. Šie vaizdiniai kinta, juos galima laisvai kurti. Šį procesą palaiko visuomenės kontrolės autoritetas (institucijos, religija, papročiai). Taigi socialinei lyčiai nėra būdingos nekintančios charakteristikos, kurias grindžia biologinis lygmuo, ji yra inscenizuojama, vaidinama pagal kitų žmonių kultūriniais ir naratyviniais modeliais aprašytą ir primestą scenarijų. Tačiau iš primestų modelių galima išsivaduoti, juos galima keisti ir kurti nuosavą socialinės lyties interpretaciją. J. Butler siūloma lyties performatyvumo teorija atveria kelius seksualinio elgesio polimorfizmui: kiek žmonių, tiek gali būti nuosavų lytiškumo patirčių³. Jei lytis gali būti laisvai konstruojama, „jos konfigūracijų skaičių galima performatyviai dauginti ir išėiti už varžančių maskulininio dominavimo ir privalomo heteroseksualumo rėmų“⁴.

Tačiau lyties performatyvumo teorija, pasak lenkų filosofo kun. Maciejaus Olczyko, implikuoja „specifinę interpretacijos sistemą, kuri leidžia pateisinti bet kokią seksualinį elgesį iki rafinučiausių perversijų ar net nusikaltimų seksualiniu pagrindu“⁵. Todėl kyla klausimas, ar apibrėžiant „lyties“ ir „socialinės lyties“ sąvokas leistina plačiai suprasta interpretacijos laisvė? Ar galima lytį laisvai pasirinkti ir, M. Olczyko žodžiais tariant, „net kelis kartus keisti, kad suprastum ją esant visiškai neesminę kategoriją?“⁶

Į šiuos klausimus nėra lengva atsakyti. Nurodysime bent tris priežastis arba tam tikras kliūtis.

Pirma, postmodernioji epocha likvidavo galimybę atiduoti šiuos klausimus metafiziniam tyrimui⁷, nors jie natūraliai veda prie žmogaus prigimties problemos svarstymo: tai savaime suprantama ne tik moksliniam tyrinėjimui, bet ir kasdieniam

² Maciej Olczyk, „Prawda (o) płci – odkrywana czy tworzona? Antropologia integralna w konfrontacji z ideologią gender“, *Teologia i Moralność* 13, 2 (24) (2018): 185–186. Pagal šį kriterijų lenkų filosofė Magdalena Grabowska skiria „minkštą“ ir „kietą“, arba radikalų, konstruktyvizmą. Žr. Magdalena Grabowska, „Od „gender“ do „transgender“: ewolucja kategorii płci społeczno-kulturowej w naukach społecznych i prawie międzynarodowym“, *Równość. Inфо* (2013), 21–24. <https://studylibpl.com/doc/1424898/od-gender-do-transgender---towarzystwo-edukacji>.

³ Olczyk, „Prawda (o) płci – odkrywana...“, 186.

⁴ Judith Butler, *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity* (New York; London: Routledge, 1990), 141. http://lauragonzalez.com/TC/BUTLER_gender_trouble.pdf.

⁵ Olczyk, „Prawda (o) płci – odkrywana...“, 186.

⁶ Ibid., 184.

⁷ Tomas Sodeika, „Filosofija anapus pasakojimo“, *Naujasis Židiny* 9 (1993): 38.

sveikam protui – nuo probleminio reiškinių išorinių apraiškų eiti prie jų grindžiančių tikrovės principų, nuo padarinių – prie priežasčių ir tokiu būdu ieškoti atsakymų. Tačiau šiandieninėje radikalios pliuralizmo epochoje toks kelias laikomas problemišku, nes kvestionuojama šių principų (prieigos) galimybė.

Antra, konstruktyvizmo teoretikai nemato galimybės žmogaus lytiškumo šaknų ieškoti kildinant jų iš žmogaus prigimties. Viena garsiausių pirmosios feminizmo bangos autorių Simone de Beauvoir, sekdamas Jeanu Pauliu Sartre'u, teigia, kad žmogaus prigimtis neturi iš anksto duoto turinio. Ją nulemia ontologiškai pirmesnė žmogaus laisvė⁸. Taip gimsta garsioji S. de Beauvoir frazė: „Moterimi ne gimstama, o tampama“⁹ – modernaus feminizmo šūkis. Vadinas, lytiškumo pagrindo nėra prasmės ieškoti žmogaus prigimtyje.

Trečia, šiandien vis dar funkcionuojantis metafizinis diskursas, kalbantis apie galutinę / giluminę žmogaus tikrovę, yra heteromorfiškas. Ir krikščionys (tarp jų ir katalikai) autoriai dažnai neturi bendros kalbos, kuria galėtų susikalbėti, jų dialogui būdingi tarpusavio nesutarimai. Reikia pripažinti, kad taip buvo visada (!) – remdamasi Šventuoju Raštu krikščioniškoji filosofija visuomet siūlė įvairių jo interpretacijos būdų, vis dėlto šiandieninis krikščionių filosofinių požiūrių heteromorfiškumas problemizuoja galimybę polemizuoti su konstruktyvizmo teoretikais, nes neleidžia apeliuoti į „galutinius krikščioniškus atsakymus“.

Popiežius Jonas Paulius II enciklikoje „Fides et ratio“ drąsina nepaisyti pirmosios kliūties:

<...> noriu apginti žmogaus sugebėjimą teisingai ir tikrai pažinti <...> transcendentinį ir metafizinį matmenį, nesvarbu, kad tas pažinimas netobulas ir analogiškas. <...> tik metafizika leidžia pagrįsti asmens orumo sąvoką, remiantis jo dvasine prigimtimi. <...> Negalima pasitenkinti vien patirtimi; <...> spekuliatyvinis mąstymas privalo skverbtis ligi pačių dvasios gelmių ir pamato, iš kurio jis kyla. <...> Taip stipriai pabrėžiu metafizinį elementą vien dėl to, kad esu įsitikinęs, jog tik šiuo keliu žengiant, galima įveikti krizę, apėmusią didžiulius filosofijos regionus, ir taip ištaisyti kai kurias klaidingas nuostatas, paplitusias mūsų visuomenėje¹⁰.

Kalbant apie antrąją kliūtį, reikėtų priminti, kad denatūralizuotas požiūris į žmogų idėjų istorijoje nėra naujovė. Jį mums pristato Naujųjų laikų filosofija per Johno Locke'o, Davido Hume'o ir Johanno Gottliebo Fichte'ės idėjas. Kaip teigia lenkų filosofas Pawełas Gradas, „šioje tradicijoje subjektas apibrėžia save pats, valios aktu – jo

⁸ Michele M. Schumacher, „John Paul II's Theology of the Body on Trial: Responding to the Accusation of the Biological Reduction of Women“, *Nova et Vetera* 10, 2 (2012): 466.

⁹ Simone de Beauvoir, *The second Sex* (New York: Vintage Books, 1989), 267.

¹⁰ Jonas Paulius II, Enciklika *Fides et ratio* (Vilnius: Aidai, 2000), 83, http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/fides-et-ratio.html.

nedeterminuoja prigimtinės sąlygos, jis neturi kūniško pagrindo, pagal kurį būtų apibrėžiama jo, kaip subjekto, konstitucija. Tai radikalai denatūralizuotas subjektas: jis neturi metafizinio pagrindo fiziškai egzistuojančioje substancijoje¹¹. Jis yra save konstituojanti „transcendentalinė fikcija“¹². Tačiau denatūralizuotą Naujųjų laikų požiūrį Vakarų kultūra „persirgo“. Tiesiog konstruktyvizmo teorijos vėl mėgina įgyvendinti panašų projektą, nors grįžtą kita intencija.

Enciklikoje „Laudato si“ popiežius Pranciškus visuomenės ekologinės krizės apraiška laiko tai, kad žmogus praranda pirminės prasmės, *to, kas yra*, pojūtį, arba suvokimą, kad kiekviena būtis turi savo *logos*, kai jis nebenori žinoti, jog egzistuoja vidinė daikto prasmė, bet ima jį į rankas, pertvarko ir suteikia jam naują prasmę. Pasak popiežiaus, žmogus ima nebesuvokti savęs kaip „duotybės“, turinčios savo prasmę ir *logos*. Jis pradeda save traktuoti kaip medžiagą ir todėl ima prieštarauti savo prigimčiai¹³. Taigi šiandienines denatūralizacijos tendencijas popiežius laiko nenormalia ir tikrovės neatitinkančia padėtimi, todėl nėra jokio reikalo joms paklusti ir imti „žaisti“ pagal jų taisykles.

Abiejų popiežių pozicija remsimės kaip prielaida ir paskatinimu nepaisyti pirmosios ir antrosios kliūtis ir leisti į žmogaus prigimtinės ir giluminės tikrovės pažinimą, t. y. į metafizinę jos analizę.

Šiame straipsnyje mėginsime galynėtis su trečiaja kliūtimi, kitaip tariant, spręsti krikščioniškų žmogaus sampratų įvairovės problemą. Čia esantį tyrinėjimą ketinama grįsti dviem žmogaus metafizinės sąrangos modeliais – tomistiniu ir personalistiniu. Jie turi nemažai bendrų sąsajų, tačiau sykiu gerokai skiriasi, ir integrali šių dviejų filosofinių tradicijų koreliacija nėra įgyvendinta. O ji galėtų būti vaisinga ne tik metodologine – dviejų filosofinių kelių loginio ar sisteminio suderinamumo – prasme. Ji galėtų padėti – ir tai gerokai svarbiau – siekti gilesnio žmogiškos tikrovės pažinimo, ypač šiandieninių kultūrinių iššūkių akivaizdoje.

Taigi čia ne tik mėginsime atsakyti į klausimą apie lyties pasirinkimo galimybę, bet ir ieškosime būdų integruoti du filosofinius modelius, siekdami suprasti lytiškumo „vietą“ metafizinėje žmogaus sąrangoje. Atkreipiame dėmesį, kad šiose paieškose bus reflektuojama metafizinio ir antropologinio tyrimo lygmenų perskyra.

Pradėsime nuo kelių personalistinių pastabų dėl asmens ir prigimties santykio.

¹¹ Paweł Grad, „Feminizm Justyny Melonowskiej. Doktryna i rewizja“, *Christianitas* 71–72 (2018): 243–263, <http://christianitas.org/news/feminizm-justyny-melonowskiej-doktryna-i-rewizja/>. Taip pat žr. Paweł Grad, „Wojtyła i nowoczesna mitologia podmiotu“, *Christianitas* 60–61 (2015): 152–164, <http://christianitas.org/news/wojtyla-i-nowoczesna-mitologia-podmiotu/>.

¹² Ibid.

¹³ Pranciškus, Enciklika *Laudato si* (Kaunas: Katalikų interneto tarnyba, 2015), 115,

Personalistinė prieiga: prigimtis, asmuo, laisvė

Personalistinės žmogaus sampratos apmatus taikliai pristato Antanas Maceina:

žmogus nėra tik prigimtis, kaip gyvulys. Gyvulys yra rūšies suindividualinimas, todėl jai palenktas ir ją išreiškias tiek savo sąranga, tiek savo veikimu, tiek galop savo tikslu: gyvulys būna ne sau, bet rūšiai. <...> Todėl gyvuliui visu plotu tinka tai, ką G. Marcelis sako apie individą apskritai: tai „bendrybė dalinėje būklėje“ <...> ir žmogus kaip atskiras bendrosios prigimties nešėjas taip pat yra ši prigimtis dalinėje būklėje <...>. Vis dėlto žmogaus sankloda tuo neišsismia. Žmogus yra daugiau nei tik bendrybės atskirybė, arba individas. <...> jis <...> yra ne tik individas, nešąsis bendrą žmogiškąją prigimtį, bet ir asmuo, nesąs šia prigimtimi ir suvokiąs ją nesąs¹⁴.

Taigi personalizmas žmogų mato dvejopą, tarsi buvojančią dviejuose ontologiniuose lygmenyse: prigimties ir asmens. Žmogus kaip prigimtis yra savo rūšies atstovas, bendrybės atskirybė, individas. Žmogus kaip asmuo neturi rūšies arba giminės¹⁵. Jis yra „vienintelis, nepakartojamas ir neatstojamas“¹⁶. Be to, jis nepriklauso savo aplinkai, nesudaro jos dalies¹⁷. Jis yra „NE viskam, kas yra šalia jo ar jame pačiame“¹⁸. Prigimtį ir turėtume laikyti tuo, „kas yra jame pačiame“. Taigi asmuo yra NE ji. Tradicinės esmės-egzistavimo perskyros kontekste asmeniui „esmės“ kategorija netinka. Jo slėpinį labiau atitinka „egzistavimo“ kategorija¹⁹.

Asmens atributus ir visą jo tikrovės savitumą lemia tiesioginė jo sąsaja su Dievu Kūrėju²⁰. Asmens „šaknys“ yra dieviško kūrimo ontologijoje: kūrime žmogaus kaip Dievo „Tu“²¹. Būtent todėl „[a]smuo yra vertybė savyje arba savivertė“²².

Ar tai reiškia, kad žmogaus prigimtis nėra vertybė savyje ar kad žmogaus kaip individo „šaknų“ nereikia ieškoti dieviškojo kūrimo ontologijoje?

Personalistai žmogaus prigimtį gretina su gamta: koks Dievo santykis su ja, toks Jo santykis ir su žmogaus prigimtimi. Žinoma, visos kūrinijos egzistavimą grindžia dieviškoji kūryba. Tačiau nei gamta, nei prigimtis nėra vadinama Dievo „Tu“. Visos kūrinijos egzistavimo sąlyga yra Dievo kaip absoliuto apsiribojimas, arba kenozė²³. Dievo kūryba visuomet yra meilės veiksmas²⁴. Vis dėlto žmogaus asmens atžvilgiu ši

¹⁴ Antanas Maceina, *Dievas ir laisvė: Religijos filosofijos studija* (Chicago: Ateitis, 1985), 17–18.

¹⁵ *Ibid.*, 18.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ *Ibid.*, 19.

¹⁸ *Ibid.*, 18.

¹⁹ *Ibid.*, 27.

²⁰ *Ibid.*, 62.

²¹ *Ibid.*, 20.

²² *Ibid.*, 62.

²³ *Ibid.*, 9.

²⁴ *Ibid.*, 3–4.

kenozė, arba meilė, yra kito lygmens: asmenį Dievas kuria laisvą, nes Dievo „Tu“ gali būti tik laisva būtybė²⁵.

Laisvė yra pamatinė asmens charakteristika. Ji yra pats asmens būvis²⁶, paties žmogaus savastis²⁷. Bandydamas tai paaiškinti, A. Maceina cituoja Martiną Heideggerį: „Laisvė yra žmogaus būvio bedugnė“²⁸ ir J. P. Sartre'ą: „Aš esu savo laisvė“²⁹.

Kaip suprantama ši laisvė?

Dėl jos žmogus buvoja kaip atvira būtybė – savo paties žinioje bei galioje³⁰, jis nėra apspręstas³¹. Laisvas asmens veiksmas yra anapus bet kokio priežastingumo³². Laisvė yra žmogaus neapbrėžtė³³.

Todėl laisvas veiksmas negali kilti iš prigimties³⁴. Prigimtis nėra laisvės subjektas. Gamta ir prigimtis yra kosmologinė tikrovė, kurios būseną yra būtinybė. „[K]adangi būtinybė pačia savo sąvoka yra laisvės priešingybė, todėl ir mūsų prigimtyje laisvės rasti neįmanoma“³⁵. „[N]ei asmens, nei laisvės šaknų negalima rasti kosmologinėje srityje“³⁶. Asmuo ir laisvė „reikalauja tiesioginės Dievo veiklos <...> netarpininkaujant jokiai nei gamtiniam, nei dvasiniam dalykui. <...> Bet koks tarpininkas <...> sužlugdytų šį tiesioginį santykį“³⁷.

Būtent dėl to, kad santykis tarp Dievo ir asmens, tarp Dievo ir asmens laisvės yra tiesioginis, t. y. dėl „dieviškos kilmės tiesiogybės“ asmuo ir laisvė yra sakralinės sąvokos: „Asmuo yra šventas savyje; šventa yra ir jo laisvė“³⁸.

Koks žmogiškojo asmens santykis su jo prigimtimi?

Prigimtis yra subordinuota asmeniui: „Prigimtis yra asmens, bet ji nėra asmuo; ji yra mano, bet ji nėra aš“³⁹. Vadinasi, visi dėmenys – kūnas, siela, protas, valia, atmintis, vaizduotė, jausmai, jauslės, kitaip tariant, visi žmogaus prigimties sandai⁴⁰, – yra mano, „[t]ačiau niekas iš šios visuotinės mano savasties nesu aš pats“.

²⁵ Ibid., 3.

²⁶ Ibid., 14.

²⁷ Ibid., 7.

²⁸ Martin Heidegger, *Vom Wesen des Grundes* (Frankfurt/M., 1949), 48–49.

²⁹ Jean-Paul Sartre, „The Flies“, in *No Exit and Three Other Plays* (New York: Vintage International, 1989), 117.

³⁰ Maceina, *Dievas ir laisvė*, 11.

³¹ Ibid., 9. Nors terminas „apspręsti“ Valstybinės lietuvių kalbos komisijos požiūriu yra nevertotinas, straipsnyje jis vartojamas remiantis A. Maceinos veikalu „Dievas ir laisvė“, kuriame nuodugnai ir išsamiai plėtojama laisvės samprata, ir šis terminas yra svarbus filosofo pateiktos analizės dėmuo.

³² Ibid., 7.

³³ Ibid., 11.

³⁴ Ibid., 6.

³⁵ Ibid., 17.

³⁶ Ibid., 20–21.

³⁷ Ibid., 21.

³⁸ Ibid.

³⁹ Ibid., 19.

⁴⁰ Ibid., 16, 19, 26.

„[A]smuo yra visų žmogaus pajėgų bei sandų subjektas, visų jo veiksmų autorius“⁴¹. Asmuo yra tarsi žmogaus ontologinė „šerdis“. Antropologinis tyrimas jos nepasiekia. Jis, tiesa, fiksuoja, kad asmeniška žmogaus tikrovė persmelkia jo prigimtį, fenomenologine prieiga jis atskleidžia jos apraiškas, tačiau neprieina prie jos pačios. Asmens lygmuo prieinamas tik metafiziniam tyrimui.

Vadinasi, žmogiškoji tikrovė „buvoja“ dviejuose lygmenyse: metafiziniame asmens lygmenyje ir kosmologiniame – prigimties. Laisvė personalizme priskiriama pirmajam.

Jei kūno, sielos, proto kategorijos priskiriamos prigimties, o ne asmens lygmeniui, kuriam lygmeniui turėtų priklausyti žmogaus lytis?

Tomistinė prieiga: lytiškumas – prigimties lygmens kategorija

Šiandieniniame tiek teologiniame, tiek sielovadiniame diskurse dažnai skamba konstrukcija „asmuo yra lytiškas“. Ji grįsta ne kartą Bažnyčios magisteriumo dokumentuose formuluojamam principui, kuris skamba taip: „Lytis suteikia žmogaus asmeniui bruožų, kurie biologiniu, psichologiniu ir dvasiniu lygmeniu daro jį vyrą ar moterį“⁴². Tačiau vartojama be deramo paaiškinimo ši konstrukcija gali klaidinti ir – įdomiausia – vesti prie išvadų, prie kurių prieina lyties performatyvumo teorijos šalininkai.

Jei asmuo yra lytiškas, kokią specifikaciją aukščiausiame, t. y. asmens, lygmenyje jam prideda lyties fenomenas? Žinoma, asmuo yra slėpinys, todėl apie jį maža ką galima pasakyti. Ir jei lytis „įsikūrusi“ ontologinėje asmens tikrovėje, jos specifikacija sunkiai nusakoma. Tačiau kaip būtų galima suderinti pamatines asmens charakteristikas – neapibrėžtumą ir laisvę – su lytiškumo specifikacija? Kita vertus, jei asmens racionalumas „nuleistas“ į prigimties lygmenį, kodėl lytiškumas turėtų būti „iškeltas“ virš jo ir patalpintas asmens lygmenyje? Taip toli neina net radikalus konstruktyvizmas.

Pamėginsime nuosekliai atsakyti į šiuos klausimus.

Pirma, lytiškumą vis dėlto turėtume priskirti prigimties, arba kosmologiniam, lygmeniui. Šioje pozicijoje stovi šv. Tomas Akvinielis. Lyties „vietą“ metafiziniame žmogaus sanklodos modelyje jis nusako aristotelinės ontologijos terminais.

Disputo klausimų rinkinyje „Apie sielą“ jis svarsto bendrą kiekvienos substancijos struktūrą: „substancinė daikto forma yra tai, kas padaro daiktą tuo, kas jis yra“⁴³. Ši forma būtinai yra susijusi su ją aktualizuojančiomis akcidenrijomis, kurios esti

⁴¹ Ibid., 20.

⁴² Sacred Congregation for the Doctrine of the Faith, *Persona humana: Declaration on certain questions concerning sexual ethics* (1975), 1, http://m.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19751229_persona-humana_en.html.

⁴³ „[F]orma substantialis est quae facit hoc aliquid, ut iam dictum est“ (Thomas de Aquino, *Quaestio disputata, De anima: Quaestiones disputatae*. 2 t. Editio Marietti, 1953 (CD-ROM), I, a. 9, c., <http://www.corpusthomicum.org/qda01.html>).

trijų rūšių. Pirmoji rūšis yra savybės (*propria*), kurių priežastis yra rūšiniai, arba formos, principai. Žmogui tokios savybės yra sielos galios (*proprietates*) – protas ir valia. Tomas Akviniėtis jas vadina „nuosavomis akcencijomis“. Jos substancijai yra būtinais būdingos: pasak Tomo, jos priklauso substancijai ne akcidentiniu būdu (*per accidens*), bet esmingai. Jos siejasi su daikto esme, bet nėra esmė. Jos yra esmės aktualizacijos išdava. Kitaip tariant, kiekvienas individualus egzistuojantis esinys, įgyvendindamas savo rūšinę prigimtį, būtinais turi tam tikrų rūšinių savybių⁴⁴.

Kitų dviejų rūšių akcencijų priežastis yra individualumo (materialumo) principai. Pagal tai, ar šios rūšies akcencijos subjekte yra nuolatos, ar jų buvimas yra nepastovus, įvardijamos neatskiriamos (*inseparabilia*) ir atskiriamos (*separabilia*) akcencijos. Neatskiriamų akcencijų priežastys yra vidinės, kylančios iš paties subjekto. Žmogaus lytis, pasak Tomo, yra neatskiriama akcencija, kuri yra vyriška arba moteriška⁴⁵. Neatskiriamos akcencijos būtinais lydi žmogišką prigimtį. Jos apibrėžia būdą, kuriuo visuomet ta pati žmogaus prigimtis aktualizuojasi skirtinguose individuose. Atskiriamų akcencijų (pavyzdžiui, vaikščiojimas, sėdėjimas) priežastys nėra būdingos subjektui nuolat.

Tomas Akviniėtis teigia, kad individuali būtybė negali neturėti savybių ir neatskiriamų akcencijų, nors tam tikrų atskiriamų akcencijų gali ir nebūti⁴⁶. Vadinasi, lytis yra kiekvieno žmogaus substancinę formą būtinais aktualizuojanti akcencija. Ne lytiškumas kaip toks, o konkreti lytis – moteriška ar vyriška. Žmogus būtinais yra lytiškas. Jo lytiškumą ontologiškai grindžia substancijos materialumo principas. Todėl nors Tomui lytiškumas tiesiogiai neslypi rūšinėje žmogaus sąvokoje, jis priklauso žmogaus esmei.

Šią išvargą perkelkime į personalistinės filosofijos kontekstą. Taigi lytiškumas yra prigimtinė, ne asmens lygmens, kategorija. Kaip rašo Pawełas Grad, „lytiškumas bendrąja prasme apibrėžia kiekvieną žmogų, jis yra šia prasme kažkas „natūralaus“. <...> Kita vertus, „žmogiškumo esmė“ transcencuoja konkrečius kūniškus konstitutus <...>, ypač tuos, kuriais tarpusavyje skiriasi konkretūs individai, tokius kaip lytis“⁴⁷. „Žmogiškumo esmė“ čia vadinama asmens tikrovė.

Be to, Tomo Akviniėčio metafizinės žmogaus sąrangos modelis atskleidžia lytiškumo santykį su žmogaus sielos galiomis – protu ir valia – bei su atskiriamomis akcencijomis. Matome tam tikrą hierarchiją. Protingumas esti „aukščiau“ lytiškumo, o lytiškumas – „aukščiau“ negu su žmogaus esme nesusijusios akcencijos. Tačiau asmens tikrovė transcencuoja visus šiuos hierarchijos narius.

Vis dėlto galima kelti klausimą – ar tomistinis žmogaus metafizinės sąrangos modelis yra pakankamas pagrįsti būtinais duotai konkrečiai žmogaus lyties

⁴⁴ Michał Zembrzusi, *Filozofia intelektu: Tomasz z Akwinu koncepcja intelektu możnościowego i czynnego* (Liberi Libri, 2019), 113, https://liberilibri.pl/media/k2/attachments/Filozofia_intelektu_2019final.pdf.

⁴⁵ Thomas de Aquino, *De anima...*, q. 12, ad 7.

⁴⁶ Zembrzusi, *Filozofia intelektu: Tomasz z...*, 115.

⁴⁷ Grad, „Feminizm Justyny Melonowskiej...“, 250.

specifikacijai – vyriškai ar moteriškai lyčiai. Gal lytis žmogaus metafizinėje sąrangoje reprezentuoja ne konkrečią lytį, o lytiškumą kaip tokį, panašiai kaip proto galia reprezentuoja žmogaus protingumą. Ir kaip žmogaus protas nedeterminuoja nei savo objektų, nei protavimo funkcijų – visu tuo asmuo laisvai disponuoja – lygiai taip pat lytiškumas nedeterminuoja lyties, ir jo specifikacija – moteriška ar vyriška lytis – gali būti laisvai pasirenkama?

Ar įmanoma keisti lytį?

Žmogaus esmės klausimas: J. P. Sartre'o „posūkis“

Prie šio klausimo mus veda ir Simone de Beauvoir išvados. Ji plėtoja savo mokytojo J. P. Sartre'o idėjas ir pritaiko jas savo lyties koncepcijai.

J. P. Sartre'as pradėjo polemiką dėl esmės ar egzistencijos, arba esmės ar buvimo, pirmumo. Iki jo Vakarų filosofijoje dominuoja esencializmo pozicija, pagal kurią, kaip rašo A. Maceina, kiekvienai individualiai būtybei būdinga esmė, „logiškai pirmesnė ir ontologiškai aukštesnė už būtybę kaip šios esmės išraišką daline būseną arba atskirtybe“⁴⁸. Konkretus žmogus yra „žmogiškosios esmės“ atskiras nešėjas. Jis, žinoma, ją individualizuoja, tačiau randa ją jau esančią, todėl yra jos ontologiškai apspręstas.

Egzistencinėje J. P. Sartre'o filosofijoje žmogus suprantamas kaip tas, kuris „neturi nieko, kas būtų jam duomuo ir ką jis savo būviu tik pripažintų, vykdytų ir išvystytų. <...> kas jis yra ir kuo jis būna, jis turi susikurti pats savo laisve. <...> Tai ir yra esmė, kurią žmogus duoda pats sau“⁴⁹. Šia prasme žmogaus esmė ir logiškai, ir istoriškai yra vėlesnė negu jo buvimas, juk reikia pirmiau būti, kad galėtum apspręsti save ir tapti ta ar kita apibrėžta būtybe⁵⁰.

J. P. Sartre'o filosofijoje buvimui tenka pirmoji vieta, o „esmės“ kategorija, gražiu A. Maceinos posakiu, „blunka“⁵¹. Tiksliau sakant, ji keičia savo turinį. Anksčiau esmės vardu buvo suprantama prigimtis, dėl kurios žmogus visų pirma yra savo rūšies atstovas. Nuo šiol ji yra neapibrėžta ir atiduota žmogaus laisvės dispozicijon. J. P. Sartre'o filosofijoje esu laisvas ir niekieno neaprežtas, todėl galiu teikti sau pavidalą. Šis iš mano laisvės kilęs mano paties pavidalas ir yra *mano* esmė. „Ji nėra man duota gimimu, kaip visa psichofizinė mano sąranga arba mano prigimtis. <...> Ji reiškia ne kokią nors bendrybę, kuri mane jungtų su kitais, bet <...> mano paties būdingumą, kuris padaro mane vienintelį. <...> Užtat esmė nepriklauso mano prigimčiai arba mano būtybės sąrangai, kuria dalinuosi su kitais. Ji priklauso tik man vienam“⁵².

⁴⁸ Maceina, *Dievas ir laisvė*, 26.

⁴⁹ *Ibid.*, 27.

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ *Ibid.*

⁵² *Ibid.*, 28–29.

Ne tik J. P. Sartre'o žmogaus esmės koncepcija, bet ir kitų egzistencialistų įžvalgos praturtino tiek neotomistinę, tiek personalistinę filosofiją. Naujoji, „egzistencinė“, krikščioniško mąstymo kryptis ėmėsi perinterpretuoti šv. Tomo intelektualinį paveldą bei sukūrė naują – egzistencinio tomizmo – atmainą. Personalizme J. P. Sartre'o žmogaus esmės koncepcija rezonuoja su asmens ir individo, arba asmens ir prigimties, perskyros modeliu bei su žmogaus laisvės samprata. Tačiau būtent šioje koncepcijoje slypi prielaidos priskirti žmogui galią kurti nuosavą lyties gyvenimo modelį, netgi savo svarstymus grindžiant krikščioniška Dievo samprata. Norint atsakyti į klausimą, ar šis modelis yra žmogaus dispozicijoje, tenka leistis į žmogaus laisvės ir prigimties santykio problemos tyrimą.

Laisvė ir prigimtis

Lytį priskyrimė prigimties lygmeniui, taigi laisvės ją pasirinkti klausimas mus kreipia spręsti laisvės ir prigimties santykio problemą. Šiuo klausimu yra gerokai pasistūmėjęs Antanas Maceina. Remsimės jo analize.

A. Maceina interpretuoja vieno įtakingiausių XX amžiaus teologų jėzuito Karlo Rahnerio laisvės apibrėžimą: „Laisvės esmę sudaro absoliučiai sava asmens galia apspręsti patį save“⁵³. Jau minėjome, kad, pasak A. Maceinos, laisvės subjektas yra asmuo: ne žmogaus prigimtis yra laisva, ne jo valia laisva, bet žmogaus asmuo yra laisvas⁵⁴. Laisvė yra asmens lygmens kategorija.

Būti laisvam – tai ne (tik) turėti laisvos valios galią pasirinkti iš kelių objektų, tai reiškia būti „savo paties žinioje bei galioje“⁵⁵ ir turėti galią kurti savo paties esmę, arba savo „veidą“⁵⁶. Laisvė šia prasme yra absoliuti asmens galia.

Tačiau keldami klausimą apie laisvės ir prigimties santykį, kalbame ne apie pačią laisvės galią, o apie jos vykdymą. Ši perskyra yra svarbi. Ji reikšminga bet kurios žmogaus galios analizei. Pavyzdžiui, žmogus turi proto galią ir jis ją įgyvendina mąstydamas. Tai du skirtingi svarstymo lygmenys.

Pasak A. Maceinos, *būti laisve ir vykdyti laisvę* yra anaip tol ne tas pats⁵⁷. „Apsisprendami vienaip ar kitaip, esame laisvi absoliučiai. Tačiau imdamiesi savo apsisprendimą vykdyti, turime paisyti kito nario“⁵⁸. Vykdydami laisvę nesame absoliučiai laisvi. „[V]ykdydamas visados <...> yra santykis. Jis turi subjektą, kuris veiksma vykdo, ir objektą, kurį šis veiksmas liečia“⁵⁹. Kas yra šis objektas, su kuriuo susiduriame vykdydami savo laisvę? Tai gali būti gamtinė tikrovė, kiti asmenys ir mūsų prigimtis. Visų šių santykio narių atžvilgiu absoliučios laisvės neturime. Mūsų laisvės vykdymui jie nustato ribas. Kokias?

⁵³ Ibid., 5.

⁵⁴ Ibid., 20.

⁵⁵ Ibid., 11.

⁵⁶ Ibid., 30.

⁵⁷ Ibid., 39.

⁵⁸ Ibid., 40.

⁵⁹ Ibid., 38–39.

Prigimties, kaip ir gamtos, būseną yra būtinybė⁶⁰. Taigi vykdydamas laisvę prigimties atžvilgiu susiduriu su būtinybe. Ji man nustato ribas.

Kaip įmanoma vykdyti laisvę atsiremiant į būtinybę? Atrodo, kad laisvė su būtinybe nesuderinama ar net yra jos griaunama. Tačiau būtinybė kaip tik ir sudaro pagrindą laisvei vykdyti⁶¹. Kaip įrodymą A. Maceina pateikia šį rusų filosofo G. Plechanovo silogizmą:

1. Laisvė reikalauja, kad mūsų veiklos padariniai būtų tikri.
2. Daikto veikimu esame tikri, kai jo veiklos padarinius iš anksto numatome.
3. Numatyti daikto veiklos padarinius galima tik tada, kai jis veikia būtinai. Jei jo veikimas laisvas ar atsitiktinis, nežinome, ar laukiamas padarinys iš tikrųjų įvyks.

Taigi laisvė vykdoma remiantis būtinybe⁶². Asmuo vykdo savo laisvę remdamasis prigimtinę tikrovę determinuojančiais dėmenimis. Jie teikia tikrumą dėl asmens veiksmų padarinių ir leidžia juos numatyti, kitaip tariant, leidžia įgyvendinti laisvę⁶³. Be to, šie dėmenys nedeterminuoja paties asmens. Jie nelemia nei tikslios veiksmų eigos, nei to, ar valia apskritai sieks tikslo. Prigimtinės determinantės neturi nieko bendra su determinizmu įprasta prasme⁶⁴. Kaip teigia ses. Mary Prudence Allen, nors kaip lytinę būtybę žmogų prigimtis kreipia į kitą žmogų (biologinė genetika, anatomicinė struktūra, hormonai), šis nukreiptumas nėra prievartinis, jis valdomas ir sąlygotas laisvo žmogaus pasirinkimo⁶⁵.

Žinoma, galima teigti, kad žmonijos kultūros raida liudija tokią žmogaus laisvėjimo procesą, kai gamtos būtinybės ribos yra pralaužiamos, kai gamta pertvarkoma ir žmogus pats kuria naują būtinybės pagrindą, kuriuo remdamasis įgyvendina savo laisvę. Tai tiesa, tačiau – gamtos lygmenyje. Toks pertvarkymas psichologiniame ir juo labiau dvasiniame lygmenyje yra labai rizikingas, o jo sėkmė – pernelyg vargana. Pasak ses. M. P. Allen, žmogaus laisvė turėtų būti vykdoma vienybėje su Kūrėjo intencija⁶⁶.

Prigimtinės determinantės sudaro tam tikrą galimybių (*potentia*) lauką. Knygoje „Asmuo ir veiksmas“ Karolis Wojtyła, operuodamas klasikiniiais tomistinės filosofijos įrankiais, laisvės vykdymą charakterizuoja kaip žmogaus prigimčiai būdingos potencialios aktualizaciją. Potencijos ir akto perskyros narių santykis nėra ir negali būti antagonistinis, tai du būtybės ontologinės sąrangos principai: šiuo atveju prigimtis – kaip potencialumo laukas ir laisvas asmens sprendimas – kaip aktualizacijos principas. Laisvės vykdymas aprašomas šių principų koreliacijos terminais.

Kita vertus, minėjome, kad asmuo ir jo prigimtis yra subordinacijos santykių: prigimtis yra mano. Vadinasi, prigimtinis potencialumo laukas tam tikra prasme yra pavaldus asmens sprendimui kaip jo aktualizacijos principui. Vis dėlto šis priklausymo

⁶⁰ Ibid., 16.

⁶¹ Ibid., 46.

⁶² Ibid., 47.

⁶³ Grad, „Feminizm Justyny Melonowskiej...“, 258.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Schumacher, „John Paul II's Theology...“, 481.

⁶⁶ Ibid., 482.

santykis nėra galios santykis. Prigimtis yra mano, bet ji nėra mano galioje. Asmens laisvės vykdymas priklauso nuo prigimtinių galimybių lauko, kuris yra pirmesnis už sąmoningą asmens veiksmą, aktualizuojantį potenciją ir įgyvendinantį „asmens tapsmą“⁶⁷.

Kadangi prigimtinių potencialumo lauką lemia biologinės determinacijos, biologinė lytis patenka į iš anksto duotų žmogui prigimtinių duotybių kategoriją. Ji yra prigimtinė determinantė, kuria remdamasis žmogus vykdo savo laisvę. Taigi žmogaus metafizinės struktūros analizė atmeta lyties pasirinkimo galimybę.

Pastaba dėl konstrukcijos „asmuo yra lytiškas“ ir sąvokų „vyriškas asmuo“ bei „moteriškas asmuo“ vartojimo

Grįžkime prie kalbinių formuluočių klausimo, kurį iškėlėme antro skyriaus pradžioje. Turime galvoje teiginį „asmuo yra lytiškas“ bei sąvokas „vyriškas asmuo“ ir „moteriškas asmuo“. Konstruktyvizmo teorijų kontekste tokios formuluotės gali tapti problemiškos, jei vestų prie minties, kad metafizinė žmogaus sąranga lytiškumo dėmenį priskiria aukščiausiam ontologiniam – asmens – lygmeniui: lyties pasirinkimo klausimas tuomet tampa savaime suprantamas.

Norėtume vėl atkreipti dėmesį, kad žmogaus tikrovės svarstymas gali būti dvejojimas: metafiziniu ir antropologiniu lygmeniu. Šiuose lygmenyse lytis interpretuojama skirtingai. Metafiziniame svarstyme ji tėra prigimties dėmuo – žmogaus esmei priklausanči neatskiriama akcidenacija. Tačiau kai imame svarstyti antropologiniu lygmeniu ir aktualiausios tampa konkrečios sąlygos, kuriomis žmogus įgyvendina savo prigimtį, bei specifiniai prigimties sąlygotos žmogiškos veiksenos klausimai, lytiškumo svarba gali gerokai išaugti, o „lyties“ sąvoka tapti ta, kuri apibrėžia ir sąlygoja visą žmogišką tikrovę. Būtent taip – antropologiniu lygmeniu – žmogaus lytiškumą svarsto K. Wojtyła veikaluose „Asmuo ir veiksmai“ ir „Meilė ir atsakomybė“. Šiame lygmenyje vyriška arba moteriška lytis suprantama kaip esminga, neatskiriama žmogiškos veiksenos aplinkybė⁶⁸.

Tarp metafizinio ir antropologinio lyties suvokimo prieštaravimo nėra. Tai tiesiog du skirtingi svarstymo lygmenys⁶⁹.

Vis dėlto įvardijant dalykus derėtų siekti kalbinio tikslumo, kuris gali apsaugoti nuo neteisingų interpretacijų. Metafiziniu požiūriu lytis priklauso prigimties sričiai. Asmens santykis su lytimi yra toks pat, kaip ir jo santykis su prigimtimi: aš nesu lytis, lytis yra mano. Tai subordinacijos, pavaldumo santykis. Lytis nepriklauso „žmogiškumo esmės“ lygmeniui, kurį reflektuoja metafizinė analizė. Todėl teiginį „asmuo yra lytiškas“ derėtų suprasti lygiai taip, kaip ir teiginius „asmuo yra protingas“, „asmuo yra

⁶⁷ Grad, „Feminizm Justyny Melonowskiej...“, 250. Beje, ir J. P. Sartre'as neneigia žmogaus prigimtines duotybes ir nemano, kad prigimtis yra žmogaus laisvos kūrybos padarinys. Pasak jo, visa psichofizinė sąranga su savomis galiomis yra žmogui duota, ir žmogaus laisvės santykis su ja lygiai toks, kaip ir su kiekviena būtinybe (Maceina, *Dievas ir laisvė*, 28).

⁶⁸ Grad, „Feminizm Justyny Melonowskiej...“, 251–252.

⁶⁹ *Ibid.*, 252.

valingas“ arba „asmuo yra kūniškas“, kitaip tariant, kaip tam tikrą asmens specifikaciją, o ne „žmogaus esmės“, kuri yra absoliučios asmens galios apibrėžti patį save dispozicijoje, įvardijimą. Todėl galbūt tiksliau būtų vartoti ne sąvokas „vyriškas asmuo“ ar „moteriškas asmuo“, o tokius apibrėžimus: „vyras yra žmogiškas asmuo, turintis vyro prigimtį“ ir „moteris yra žmogiškas asmuo, turintis moters prigimtį“. Šie apibrėžimai reflektuoja žmogaus metafizinės struktūros hierarchiją, kur asmuo „užima“ aukštesnę poziciją lyginant su protingumu, valingumu ir lytiškumu, kitaip tariant, visu tuo, kas priklauso žmogaus prigimčiai. Be to, šie apibrėžimai galėtų būti tam tikras kalbinis saugiklis ir neleistų lytiškumo specifikacijos „perkelti“ į aukščiausią žmogiškos tikrovės lygmenį greta laisvės kaip absoliučios asmens galios ir vesti lyties keitimo galimybės implikacijų link.

Kita vertus, asmens būtis persmelkia kiekvieną žmogaus prigimties dėmenį. Šiuo požiūriu visa žmogaus prigimtis yra asmeniška. Vaizdžiai kalbant, asmuo yra tarsi šviesa, nušviečianti visą žmogišką tikrovę ir pripildanti ją sakralumo. Sykiu toji šviesa įgauna šios tikrovės formas, ir tik tai leidžia kalbėti apie asmenį kaip protingą, valingą ar lytišką. Vargu ar tokia samprata nužemina lyties statusą žmogaus tikrovėje. Lytis išlieka esminga kategorija.

Išvados

Metafizinė žmogaus tikrovės analizė nesuteikia jokių argumentų lyties keitimo galimybei pagrįsti. Priešingai, derindami du metafizinės žmogaus sąrangos modelius – personalistinį ir tomistinį – priėjome prie išvados, kad lytis negali būti laikoma kultūrinio konstruktū. Ji yra prigimtinė, nuo žmogaus esmės neatskiriama akcidencija, kuri determinuoja jo veiksena aplinkybių lauką.

Be to, tiek lytis, tiek visa žmogaus prigimtis yra jo laisvės vykdymo sąlyga. Prigimtinių determinančių transformacija gali griauti pagrindą, kuris įgalina laisvės vykdymą, kitaip tariant, apriboti, o ne išplėsti asmens laisvės vykdymo lauką.

LITERATŪROS SĄRAŠAS:

1. Beauvoir, Simone de. *The second Sex*. New York: Vintage Books, 1989.
2. Butler, Judith. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York; London: Routledge, 1990. http://lauragonzalez.com/TC/BUTLER_gender_trouble.pdf.
3. Grabowska, Magdalena. „Od „gender“ do „transgender“: ewolucja kategorii płci społeczno-kulturowej w naukach społecznych i prawie międzynarodowym“. *Równość. Info* (2013): 1–30. <https://studylibpl.com/doc/1424898/od-gender-do-transgender---towarzystwo-edukacji>.
4. Grad, Paweł. „Feminizm Justyny Melonowskiej. Doktryna i rewizja“. *Christianitas* 71–72 (2018): 245–263. <http://christianitas.org/news/feminizm-justyny-melonowskiej-doktryna-i-rewizja/>.
5. Grad, Paweł. „Wojtyła i nowoczesna mitologia podmiotu“. *Christianitas* 60–61 (2015): 152–164. <http://christianitas.org/news/wojtyla-i-nowoczesna-mitologia-podmiotu/>.

6. Jonas Paulius II. Enciklika *Fides et ratio*. Vilnius: Aidai, 2000. http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/fides-et-ratio.html.
7. Maceina, Antanas. *Dievas ir laisvė: Religijos filosofijos studija*. Chicago: Ateitis, 1985.
8. Olczyk, Maciej. „Prawda (o) płci – odkrywana czy tworzona? Antropologia integralna w konfrontacji z ideologią gender“. *Teologia i Moralność* 13, 2 (24) (2018): 183–195.
9. Pranciškus. Enciklika *Laudato si*. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba, 2015.
10. Sacred Congregation for the Doctrine of the Faith. *Persona humana: Declaration on certain questions concerning sexual ethics*, 1975. http://m.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19751229_persona-humana_en.html.
11. Schumacher, Michele M. „John Paul II’s Theology of the Body on Trial: Responding to the Accusation of the Biological Reduction of Women“. *Nova et Vetera* 10, 2 (2012): 463–484.
12. Sodeika, Tomas. „Filosofija anapus pasakojimo“. *Naujasis Židinyš* 9 (1993): 37–53.
13. Thomas de Aquino. *Quaestio disputata, De anima: Quaestiones disputate*. T. 2. Editio Marietti, 1953 (CD-ROM). <http://www.corpusthomicum.org/qda01.html>.
14. Zembrzuski, Michał. *Filozofia intelektu: Tomasz z Akwinu koncepcja intelektu możliwościowego i czynnego*. Liberi Libri, 2019. https://liberilibri.pl/media/k2/attachments/Filozofia_intelektu_2019final.pdf.

Gauta: 2021 03 09

Parengta: 2021 06 14

Lina Šulcienė

PROBLEM OF POSSIBILITY OF SEX CHANGE IN TERMS OF METAPHYSICAL STRUCTURE OF HUMAN BEING

S u m m a r y

Problem of possibility of sex change is analysed in the article based on two models of metaphysical structure of human being – Thomistic and Personalist, and seeking their coherence. Thomas Aquinas’ notion of sex as inseparable accident is related with personalist conception of person and his/her freedom. Having ascribed sex to level of nature, relation between person and nature is discussed together with the relationship between person’s freedom and nature. Conclusion is drawn that analysis of metaphysical structure of human being does not provide arguments for substantiating the possibility of sex change.

KEYWORDS: notion of sex, human nature, person’s freedom, sex change.

Lina ŠULCIENĖ – Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakulteto docentė, humanitarinių mokslų daktarė. Mokslinių tyrimų sritys: filosofijos istorija, filosofinė antropologija, medių studijos. El. paštas: lina.sulciene711@gmail.com.

Lina ŠULCIENĖ – assoc. professor, doctor at Vytautas Magnus University (Kaunas, Lithuania). Areas of research: history of philosophy, philosophical anthropology, media studies. E-mail: lina.sulciene711@gmail.com.